

IMA LI BIOLOŠKA REPRODUKCIJA ŠUMA ČVRSTU ILI UPITNU SIGURNOST?

Već je poodavno jasna ali isto toliko i upitna sudbina biološke (posebno jednostavne) reprodukcije šuma. Postojeće odredbe članka 68. ZOŠ-a, određuju je u najmanjem obveznom postotnom izdvajanju od prihoda iz prodaje drveta, ali i vrijednosti drveta upotrebljenog za vlastite potrebe. Ti najmanji obvezni postoci izdvajanja razlikuju se u jednodobnim šumama, i iznose 20 %, od iste obveze u raznodobnim šumama i šumama na kršu, gdje iznose 15 % od propisane osnovice.

Poduzeće za šume ipak obvezno je osigurati izvršenje, Osnovama gospodarenja gospodarskim jedinicama, svih propisanih uzgojnih radova, dakako i jedino kroz povećanje stope izdvajanja financijskih sredstava. Statistički gledano, postoci obveznog izdvajanja sredstava JBR-e, ma koliko oni bili proizvoljno određeni, nisu značajno premašili ciljeve. U praksi, kod raznodobnih šuma, izdvojena sredstva bila su mahom dovoljna, dok su kod jednodobnih šuma ona stalno iziskivala i nalagala povećane stope izdvajanja.

O toj problematici već se dugo raspravlja pa je do sada uglavnom dovoljno rečeno, posebno zbog problematike obnove lužnjakovih sastojina na degradiranim staništima. No, moja razmišljanja nisu opterećena formalnim problemima, već upitnosti i dugoročnoj postojanosti stabilnih izvora BRŠ-a koji će našim šumama osiguravati očuvanje, ako ne i unapređenje njihove kvalitete.

U poslovnom smislu, sigurno bi bilo bolje da se sredstva JBR-e nisu izdvajala na poseban račun, već da se je JBR-a stalno predstavljala, količinom i kvalitetom propisanih radova, isključivo kao stručno i moralno kontrolirani stvarno ostvareni trošak.

U postojećem centraliziranom sustavu sredstava BRŠ-a i obračuna uzgojnih radova po jedinstvenom cjeniku, kada se interno fakturiraju izvršeni radovi, kriju se jaki motivi nižih organizacijskih jedinica za stjecanjem većih prihoda od stvarnih troškova, umjesto da se sva motivacija, pa i nagrađivanje, sustavom usmjeri na smanjenje troškova, dakako uz vrlo odgovornu kontrolu izvršenih količina i kvalitete uzgojnih radova.

Pitanja, na koja tražim odgovore, svode se u temelju na problem:

- kakva je sudbina JBR-e u netržnim uvjetima kada su propisane cijene drveta značajno ispod tržišnih?
- što će se događati s JBR-om kada ni najveća izdvajanja od prihoda neće pokrivati troškove propisanih i nužnih radova JBR-e?
- i na kraju, može li Poduzeće za šume normalno poslovati u uvjetima krutog nemotivirajućeg centralizma, maksimalnih izdvajanja za JBR-u, gdje će se smanjenim ulaganjima u JBR-u račun svih ovih problema nasloviti na budućnost i kvalitetu šuma?

Jasno i javno opredjeljenje politike od osamostaljenja Republike Hrvatske bilo je prema tržišnom gospodarstvu. No, do sada hrvatsko šumarstvo još uvijek živi na režimu propisanih cjenika uz obrazloženje politike, kako bi šumarstvo svojim monopolističkim položajem ugrozilo opstanak industrije prerade drveta u Hrvatskoj.

Dakako da nismo mogli biti ekonomska iznimka od pravila kako “prodaja” drveta ispod tržišne cijene, osim šumarstva, zapravo guši razvoj same industrije prerade drveta, pa kroz čitavo ovo vrijeme svjedočimo upravo takvom procesu. Svjetska je i općepoznata činjenica da su najproduktivnije drvne industrije zemalja koje skoro i nemaju svoje vlastite sirovinске baze.

U praksi, svjedočanstva ne izostaju, pa i one minimalne količine drveta koje se prodaju na međunarodnim javnim nadmetanjima jasno nas upućuju na značajne razlike između cijena koje vrijede za domaće prerađivače, od onih u izvozu. Na malom uzorku izvezeno oblovine hrasta, indeks rasta prosječne izvozne cijene iznosi 1,28, kod bukve 1,19 dok je kod poljskog jasena on 1,21. Svakako, nije teško izračunati koliko bi se u takvim okolnostima više izdvajalo za potrebe uzgojnih radova, naglašavam posebno jednostavne biološke reprodukcije.

Odmah treba reći kako se uz nedorečenu zakonsku regulativu i važeće pravilnike s vremenom izgubila jasna crta razgraničenja između radova jednostavne i proširene biološke reprodukcije. Podaci o udjelu JBR-e u 1996. od 83,9 %, pali su u planu 2005. na 73,6 %, dok je udio PBR-e u 1996. iznosio 16,1%, da bi u planu za 2005. on porastao na 26,4 %.

Isto tako, izdvojena sredstva BRŠ-a po članku 68. ZOŠ-a, 1996. sudjelovala su u ukupnim sredstvima BRŠ-a sa 68,1 % dok u planu za 2005. njihov udio iznosi 49,8 %.

Na žalost, vrlo stabilan proces sušenja sastojina hrasta lužnjaka, a isto tako i obične jele, vrlo brza degradacija tih staništa ozbiljno ugrožava njihovu obnovu, pa tako ozbiljno povećava troškove nužnih šumskouzgojnih radova. Samo radi potvrde ovih zaključaka, u Planu sječa za 2005. godinu, kod hrasta lužnjaka, udio sanitara iznosi 37,3 %, a kod obične jele čak 47,0 % na razini Poduzeća.

Radi jasnoće, osobno se zalažem i predlažem da se proširenom biološkom reprodukcijom trebaju zvati samo šumskouzgojni radovi na novim, nešumskim površinama i to do 1/5 ophodnje, kako to dobro utvrđuje članak 10. ZOŠ-a.

Uz ovu problematiku, treba reći kako je člankom 70. stavkom drugim ZOŠ-a uvedena napredna i izrazito dalekovidna obveza, po kojoj svi gospodarski subjekti na teritoriju RH uplaćuju naknadu za korištenje općekorisnih funkcija šuma iz ukupnog prihoda u visini 0,07 %, na poseban račun Poduzeća za šume iz kojeg se financiraju radovi BRŠ-a određeni u članku 67. stavak drugi.

Treći, ne manje značajan izvor sredstava BRŠ-a, po članku 58. ZOŠ-a, kao naknada za ograničena prava u pogledu šuma i šumskih zemljišta, isključivo je namijenjen proširenoj biološkoj reprodukciji šuma. Tu se do sada najzornije iskazao maćehinski odnos

Države prema posebnom nacionalnom dobru – šumama. Umjesto propisanih postupaka izdvajanja iz šumsko-gospodarskog područja (članak 15. ZOŠ-a) i isto tako propisane naknade (članak 58. ZOŠ-a), goleme površine izdvajale su se iz šumsko-gospodarskog područja bez naknade, što je najizravnije ugrozilo površinsku potrajnost šuma Hrvatske, dok su novi korisnici na tim površinama istog časa unovčili svaki daljnji prijenos prava dodatnih korisnika (npr. benzinske postaje uz autoceste). Zar ima onda mjesta pitanju što je sa radovima proširene biološke reprodukcije iz tog izvora kad je njegov udio proteklih deset godina u strukturi BRŠ-a tek 1,6 %.

O tome kako su se kretale količine radova BRŠ-a, posebno JBR-e, i količine financijskih sredstava u razdoblju 1996–2005. komentirao bih i ocijenio stanje, ali i sigurnost JBR-e u budućnosti. Treba reći da su izvori podataka od 1996–2003. ostvarenja, a 2004. i 2005. planovi.

Evo nekoliko ključnih pokazatelja koji potvrđuju ove zaključke:

U razdoblju 1996–2005.

– prosječno ostvarena cijena drveta	307 Kn/m ³
– prosječni postotak izdvajanja po čl. 68. ZOŠ-a	22,1 %
– ostvareni udio izvora BRŠ-a (struktura)	
– članak 68. ZOŠ-a	54,6 %
– članak 70. ZOŠ-a	43,8 %
– članak 58. ZOŠ-a	1,6 %

ZAKLJUČNA RAZMIŠLJANJA I PRIJEDLOZI:

1. Temeljna pretpostavka pouzdanijeg osiguranja sredstava BRŠ-a, uspješnijeg poslovanja Poduzeća za šume, ali i razvoja industrije prerade drveta, **bezuvjetno** nalaže slobodno-tržno formiranje cijena drvnih proizvoda.
2. U aktualnoj situaciji sušenja šuma i degradacija šumskih staništa, kako BRŠ-a ne bi bila upitna, Država kao vlasnik šuma i šumskog zemljišta mora **trajno** osiguravati dodatne izvore sredstava BRŠ-a radi očuvanja, kvalitetne obnove i potrajnosti šuma.
3. **Nužno** je usuglašavanje kompletne zakonske regulative koja ostvaruje utjecaj na šume (Zakon o vodama, Zakon o financiranju vodnog gospodarstva, Zakon o javnim cestama, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o lovu i dakako Zakon o šumama).
4. Hitno se mora **zaustaviti** izdvajanje i prenamjena šuma i šumskog zemljišta bez naknade i kroz iskrivljeno protumačen institut služnosti u višegodi-

šnje nasade (maslinici i vinogradi), a cijelu aktivnost odmah prevesti na goleme (oko 270.000 ha) površine neobrađenog poljoprivrednog zemljišta u našem priobalju.

5. U najavljeni i tako **nužno restrukturiranje Poduzeća za šume** mora se krenuti danas, uvažavajući sve do sada bezbroj puta izrečene i napisane temeljne odrednice. One podrazumijevaju decentralizaciju, finu i detaljnu unutarnju raspodjelu funkcija i odgovornosti, kao i motivirajući sustav nagrađivanja poslovne uspješnosti, jedinstvenu šumarsku politiku i stručno čvrstu i kompetentnu kontrolu.

Kao odgovor na pitanje što je razlog odgađanja ili strahu od jasnih i određenih poteza, možda je, osim stručnog nemoralna, jedan od uzroka i neznanje.

Tomislav Starčević